

ARCOK

ARCOK

Késa apónak, akit jól ismertek egyes falukutatók is, mint Garay Ákos és Bartha Katalin, megemlítem egy általánosan ismert és sokat emlegetett tréfás dolgát.

Egyszer Eszéken járván, onnan többek között halat is hozott. Hazajövet a kertjén át érkezett az udvarba, s onnan észrevette, hogy a háza előtt többek gyűltek össze beszélgetésre. Pillanatok alatt kieszelte ezek megtréfálását. Szép csendben, hogy észre ne vegyék, magához vette a halat, a szikót¹ és a gereblyehálót, és ahogy jött, éppen úgy a kerten át távozott, de útközben a kertben lóherét csupált s ezt a szikóban a hal alá és tetejére tette, mint az halászbembereknél szokás volt a hal frissen tartása céljából. A szikót a nyakába akasztotta, a gereblyehálót vállára vette, kiment a kertből a legelőre, onnan egyet kerülve a darvasi útra, most már az utcán ballagott hazafelé. A háza előtt ülők már messziről kérdezték: „Hát té, hol jártál?”

– Én?... Hát a babotai szancsnál² vótam szerencsét próbálni.

– Oszta, van-e valami? – kérdezték továbbra gúnyosan mosolyogva, mert tudták, hogy száraz idők járván, ott aligha van víz.

– Eme! – mutatta nagy magabiztosan a szikó tartalmát s hozzátette: – Igaz, hogy kicsi a víz, de annál ki-

¹ halas szatyor, sásból fonva

² árok

nyeben lehet fogni, me' a hal mast összeszorílt. – Ezzel otthagyta őket, és bevitte a halat a házba.

Az emberek csudálkozva összenéztek, egypár megjegyzés után azonban már valaki ajánlotta is, hogy hát: – Menjünk el mi is szerencsét próbálni, estig még lehet elíget fogni.

– Jó, – hagyták rá a többiek, s mire Késa kijött a házból, már megvolt az egyezés, hogy nagyhálóval és kocsin mennek, nehogy a hat kilométeres oda-vissza út elfárasssa őket. Ezzel már mentek is, Késát magára hagyván, aki önelégülten nevetett a sikerült felültetésnek, és betetézni akarván a tréfát, míg azok oda voltak, a kisbíróval kidoboltatta a faluban, miszerint: „Rapcsáknál – aki egyike volt a halászoknak – van eladó hal, és aki akar, vehet, de iparkodjanak addig, míg van.”

A halászok a nagyszancshoz érve rögtön látták, hogy Késa lóvá tette őket, mert a szancs egész hosszában olyan száraz volt, hogy a fenéke megrepedezett, és Késát szidva, bosszankodva és orrlógatva indultak vissza, hazafelé. Bosszankodásuk és mérgelődésük akkor érte el tetőfokát, mikor hazaérve látták, hogy a Rapcsák udvara tele van halat venni akaró asszonyokkal. Nagy mérgükben keresték is Késát, hogy a „jó szolgálatot” megfizetnék neki, de ennek híre-hamva se volt pár napig, míg a felkevert méreg le nem üledett.

Ki volt Késa apó?

Késa, igazi nevén Keresztes Ilyés, tősgyökeres kórógyi család sarja volt. Családja nevét ott találjuk az első 20 családnév között, akik a mai Kórógyot, az ún. Körömscedombon megalapították. Ebből a családból a törökök visszavonulása után egy prédikátora is volt a falunak, szintén Ilyés nevű. Hogy a Késa név mikor ragadt rájuk,

nem tudni, de a faluban emberemlékezet óta csak Késának nevezték őket.

A mi Késa bacsink, vagy apónk középmagas, szikár természetű ember volt, aki már elhagyta a régi öregek öltözködési módját. Ő már nem viselt széles gatyát, szivasbocskort és szürkankót. A rendes, mindennapi öltözete csatosbocskor volt, amit „bütött szőrccsarap”-ra húzott, továbbá szűk szárú pantalló, efölött leginkább vásári szabóknál vett rékli, alatta városi bótokban vásárolt kelmékből készült ing, és fekete, közönséges kalap. Ünnepnapokon, vagy ha muzsikálni ment valahová, csizmát és nadrágot vett fel. Mert ő muzsikus is volt. Tudott hegedűn, klarinéton és furulyán játszani, és sokáig volt „bandavezér”.

Általában olyan embernek számított, aki mindenhez értett, de főfoglalkozása a földművelés volt, amihez még szorosán hozzátartozott a szőlőgondozás, halászás, lopósvadászat, no meg a tréfacsinálás. Ehhez az utóbbihoz értett talán a legjobban, mert mint ahogy mondani szokták: „Sohase’ tért a bűribe.” Akkor érezte magát igazi elemében, amikor tréfát űzhetett valakivel vagy valakikkel. Nemigen törődött vele, hogy haragszik-e ezért valaki vagy nem, de azon se igen „évelődött”, ha visszatréfálták. Ilyen volt Késa bacsi.

Meg kell emlékeznünk még Séta bacsiról is, aki szintén tősgyökeres kórógyi volt, és aki szintén a maga idejében huncutságairól volt híres embőr. Késánál öregebb volt. Míg ez az első háborút megelőző esztendőkkben javaembőrnek számított, Séta bacsi már apó vót, noha csak bacsi maradt egész életében. – „Ő még viselte az öregek öltözködését, a szellős vászongatyát, vászoningöt, szürkankót, szivasbocskort meg csizmát. Ez utóbbit inkább csak télön, mert a szárába belé lehetett tűnni a gatyaszárat, hogy ne legyön igön szellős.”

„Gyerőke nem vót. Ezér nem tartotta érdömösnek

a földjével való bajlódást, és kiadta magát tartásra. Kukákra hagyta, amije vót, teljes konvenciójér', ű maga meg, hogy jobban teljön az ideje, ejárogatott napszámba, vagy az urasághó, vagy a faluba, amikó szükség vót rá. Ez pedig gyakran megesött, me' hírös kazalrakó vót. Akar kéve, akar szalma – vagy szénakazlat köllött rakni, ú' megrakta, hogy az nem ázott bé, míg csak e'nem fogyott."

„Legjobban oda szeretött menni, ahol sokan vótak, me' ilyen helyön jobban adódott alkalom a tréfákra meg a huncutságokra, amiknek ű nagymestöre vót. Ű közte meg Késa közt csak az vót a különbség, hogy Késát nemigön lehetött rászenni, me' nem engedte magát, de Séta bacsi, ha tudta is vagy gyanította, hogy mast ű van a soron, belément a tréfába, engedte magát bécsapni, de szüntelen azon töprengött, hucso bírná azt a maga hasznára fordítani. Ha sikerült neki, örült rajta, ha nem, akko' úgy is jó vót, nem haragudott érte, ha mindjáj' humáriból tétette is magát, csak azér' is, hogy azoknak nagyobb öröme legyön."

Séta bacsi igazi neve Losa István volt. Késával és fejfáikkal együtt már rég porladoznak, de emléküik még él a faluban.

*

Séta bacsinak egyik, nagy furfanggal kieszelt és szintén sokat emlegetett tréfáját is megemlítem.

Az uraság nagypádi erdejében az erdőőrök felügyelete alatt napszámosok nyárfavesszőket dugványoztak. Köztük volt Séta is, de ott volt a minden hájjal megkent „Hapac” is. Már munka közben ugratták egymást a többi tréfakedvelő biztatására, amibe bekapcsolódtak az erdőőrök is. A déli szünidőben aztán elérkezett az ideje a tettekkel való bizonyításnak, hogy kettőjük közül ki érti jobban

a dolgát. Hapac kezdte az erdőőrökkel előre és titokban megegyezett ugratást:

– No, Séta bacsí, ha olyan jó lüvő, mint akinek tarti magát, hát eme a kalapom, láti-e, új kalap, de nem bánom, kitészöm célnak hatvan lépésre, lüjje ki! – Oda adí-e a puskát? – fordult Cserepes Jancsi az erdőörhöz, aki szívesen beleegyezett a már előre megbeszéltek szerint, ti., hogy egy töltésből titokban kiszedik a sörétet és csak puskaporral töltött puskát adnak Séta kezébe. Séta kis gondolkodás után, ami alatt, gyanítván valami cselfogást, azon törte a fejét, miként járna túl az eszükön, beleegyezett a célövészetbe.

– Nem hatvanra, hanem százhúszra is kilüvöm! Csak ha viszön a puska annyira? –

– Viszön, még messzebre is – válaszolt Cserepes.

– Nohát, akkó ett a kalap, de ki viszi ki, nehugy Séta azt gondolja, hugy bécsapom – szólt Hapac.

– Kiviszöm én magam is, de ti is olvassátok a lépésöket... me' én se akarok sinkit se bécsapni – ajánlközött Séta, mivel ez kifundált tervének óhajtott része volt. De a másík félnek is megfelelt az ajánlat, hogy Séta távollétében a kieszelt cselet végrehajthassák, így hát minden tervszerűen történt. Séta kivitte a kalapot, egy száraz kukoricaszárra akasztotta, ezek pedig ez idő alatt üres töltést tettek a puskába. Mikor Séta visszajött, kezébe adták a puskát, még biztatták is, hogy: „Nyizze meg, hogy a puska töttel van.” – amit ez meg is tett. – „De egy kicsi hordó sert fizet, aki bukik. Gilt-e?” – „Gilt”! – hangzott a fogadási válasz. Erre Séta, mint aki „saccolta” a távolságot és a nyerési lehetőséget, megjegyezte: – „Egy kicsit messze van, ... de, ha mán' belémen-tem” – ezzel felkapta a puskát, célzott és elsütötte.

– E' bukta Séta a fogadást: a kalap meg se mozdilt – ujjongtak fel a körülállók. – Buktam, buktam – vonogatta a vállát Séta.

De mikor behozták a kalapot, mindannyinak leesett az álla, mert a kalap csupa lyuk volt, értelmetlenül bámultak egymásra, nem tudván mire vélni a dolgot.

– No, ki bukott? – győzedelmeskedett Séta –, aki bukott, fizet – zárta be a dolgot miképpen történhetéséről megindult vitát, amelyben oda lyukadtak ki, hogy Séta egy óvatlan pillanatban kicserélte a töltést.

Rákövetkező vasárnap az áldomásivás közben vallotta be, hogy a zsebében volt egy szög és erre építette fel az egész haditervet. Míg a kalapot vitte a célba, elővette a szeget és ezzel minden lépésnél egyet szúrt rajta. Így ért el „telitalálatot”.

Bali Boris

Ángyó Péter Józsi apónak a felesége volt. Az 1848–49-es szabadságharc előtti esztendőkhöz házasodtak össze, és én már az 1905–1910-es esztendők között mint nagyon öregeket ismertem. Szomszédok voltunk, és naponta átjártam hozzájuk. Boris ángyó szép napos időben a konyha küszöbén szokott üldögegni, ha hidegebb vagy rossz idő járta, akkor meg a szobában a kemence padikáján húzta össze magát, de nekem mindig volt hely mellette, itt is, ott is. Józsi apó télen-nyáron széles vászongatyában járt, amit a csizma, a szintén vászoning, a nyáknál gomb helyett nyistben szövött és kés fokával ütögetett, ún. nyistmazzaggal kötött össze. Ugyanilyenből volt a gyatyamazzag is. Ezt az öltözetet a magas karimájú kalap egészítette ki, aminek karimájában a tüzküvet, az acél meg a toplót tartotta, amikre a Valkón és a szőlőben szénrakáskor¹ volt szüksége. Nem volt dohányos ember, így a pipa meg a dohány kimaradt a kalapkarimából.

¹ tűzgyújtásokról.

Télen a gatyaszárát belétúrta a csizmaszárba, szürkankót vett magára, s ilyenkor aztán a tűziszerszámok is lekerültek a kalapból a szürkankózsebbe. Boris ágyó mindig egyforma feketében járt, bokáig érő ráncos szoknyában, rékliben, szőrcsarapban, aminek a talpát meg a fejét vászonnal bütötte bé. Házilag festett vászonpregacsa és szőrkeszkenyő volt a kiegészítője öltözetének, s ebben járt télen-nyáron. Ő nem járt sehová, mindig otthon volt. Józsi apó viszont csak esti és éjjeli vendég volt a háznál. Reggel korán kelt, tüzet rakott, bekészített mindent a házba, amire napközben Boris ágyónak szüksége lehetett, aztán kenyeret és szalonnát kanyarított, vöröshajmát, sót és paprikát is tett hozzá, tarisznyába rakta, amit a szívkövel¹ együtt a nyakába akasztott és már indult is a Valkóra² és a szőlőbe. Ha a Valkón akadt a vorsába valami, azt haza hozta Boris ágyónak, és újból indult vissza a szőlőbe. Ott aztán legelőbb tüzet rakott a kunyhó előtt – vagy ahogy Boris ágyó mondani szokta, a kulipintyó előtt –, vastag száraz ágakat rakott rá, s míg várta, hogy jó parázs legyen, addig körüljárta a szőlőt, vagy megvizsgálta a csiklit,³ nem kell-e valahol gyékénnyel dugni; vagy éppen száraz fát szedett a valkói fizfásban. Ha már jó parazsa volt, előszedte a tarisznyát, megvagdalta a vöröshajmát és megsózta, utána nyársra húzta a szalonnát, és lassan, vigyázva, nehogy megégjen vagy füstös legyen, szép piros-ropogásra sütötte. A szalonnából kicsorgó forró zsírt a kenyérre meg az előkészített hajmára csorgatta. Legtöbbször megelégedett a szíros kenyérrel és hajmával, a kisült szalonnát pedig hazavitte nanónak. Sokszor nekem is jutott belőle. Gyakran megesett, hogy szép nagy csukák

¹ csónak

² Sásból font halas szatyor

³ Vuka

is voltak a vorszában. Ilyenkor két egyformát kiválasztott, ezeket a forró hamuba megsütötte, egyiket megette, a másik szintén hazakerült. Miután jóllakott, meleg időben még egyet nyújtózott a kunyhóban levő heverőn – néha szundított is egy kicsit –, azután pedig míg el nem jött az esti vorsa lerakása ideje, elpiszmityölt a szőlőben. Ha hideg volt, akkor meg a tüzet élesztgette egész nap.

Boris ángyó ezalatt otthon megetette a tikokat, összedezte a tikmonyakat,¹ rendbe tette a szobát meg a konyhát, s ha ez ideig apóka már meghozta a halat – amikor fogott –, elosztotta azt, magiknak meg a szomszédoknak. Ezután csinált magának valami ennivalót, ami rendszerint savajóleves, nyáron bobojólév² vagy pirútos kinyércse vót, amit fokhajmával dörgölgetött meg, utána megzsírozta, néha meleg vízzel is megöntözte. Változatosság kedvéért szokott még héjába pérát³ is sütni, amihő szalonnát pirútott. Evvel meg az évéssel oszta el is végezte a napi dolgát, me' a vacsora főzést csak estefelére hatta. A tikokon kívül más jószágot nem tartottak. A kerttel is csak unalomból biblőldött, me' tartásra atták ki magikat, teljes konvencióra.

Józi apó meg ángyó két különböző természetű vót, de azér' igön szépön megegyeztek. Józi apó kevés beszédű embör vót, nem hitt se a boszorkányokba, se a babonaságokba. Boris ángyó viszont igönis hitt bennik, sokat is tudott mesélni a vilákrúl, boszorkányokrúl, a sokféle babonaságrúl, az elásott és elátkozott kincsök-rúl meg a kinczsásókrúl. Tudta, hogy a hermánvári meg a kórógyvári bédült várpincékben a törökök igön sok aranyat ástak el. Tudta, azt is hogy a Hermányba ki lelt egy dügeny aranpénzt, de olyat, amit már a föld kivetött

¹ tyúktojás

² paradicsomleves

³ krumpli

magából, me lejárt má a rá kimondott átokige ideje. Persze, ezt nem vót szabad mesélni, me akkó' árra száll az átok, aki ezt kimeséli, meg árra, aki meglelte a kincsöt. Tudott még akko' élő emböröket is, akik Kórógy-Várba próbálták a kincsoket kiásni. Meg is leltek egy nagy fazekat, de amiko hozzányúltak, hügy kivegyék, egy rettentő nagy kígyó, amilyik a kincsöt őrizte, rájik támadt, oszta az egyik, aki lelelébb ellátta a kígyót, elüvötötte magát nagy ijedtébe, mire a fazék visszacsúszott a földbe; úgy hügy má nem is látták többet. Me' ha valaki kincsöt keres, egész idő alatt nem szabad még megpisszenni se, még akko se, ha meglelte, me akko a kincs memeg¹ eltűnik. De ha valaki nem ijed meg simitül se, akarmi menjön is rá, meg egy árva kukot se ejt ki a száján, akko elviheti a meglelt aranyat, de úgy, hügy az első kereszt-útig nem szabad neki se visszanyizni, se megmükkanni. A keresztúton még hátrafelé kell átszaladni, oszta azuta má nyugodtan viheti a kincsöt haza. Csakhügy ezt mind éjjel, az első kakaszóig kell megtenni.

Boris ángyó nem ismerte a bötüt, de igön jó emléköző vót. Ha Józsi apó valamit felolvasott neki a Nagy Kincsös Kalandárból, eccöribe tudta fejből. Különösen szerette a rigmusokat. Tudott is belőlük igön sokat.

Laci Dezső Józsefről

nem sokat tudok mondani. Szegény napszámos ember volt, aki édesanyjával és hajadon nénjével együtt éldegelt ábból, amit ő keresett. Okos, rendszerető és különösen igazságszerető emberként becsülték. Éppen ezért az uraságnál, ahová napszámba járt, léginkább felügyelőnek tették a többi napszámosok után. Próbálkozott kisbíró-

¹ ismét

sággal is a faluban, de szókimondásáért és sok dologban véleménykülönbségéért sem az öregbíró, sem az esküdtek nem szívtelték, s ezért felmondott a hivatalán.

Sokat tudott, szeretett hosszasan elbeszélgetni mindenről, de nem szerette a szófecsérlést.

Az első világháborúban mint 42 esztendőös népfelkelő vett részt. A Verdun körüli harcokban francia hadifogságba került, ahonnan 1920-ban került haza. Háborús, de más élményeiről sem igen szeretett mesélni. Boris ángyónak első szomszédja volt. Ő is sokszor olvasott fel Boris ángyónak, amikor olyan írásokra akadt, amelyekből felvilágosítást remélt a szellemjárás és babonás történetek ellensúlyozására. Ángyó türelmesen végighallgatta az olvasást és a hozzáfűzött magyarázatot is, de hitében nem engedte megingatni magát.

Ennek ellenére azért a jó szomszédságot soha, semmi nem zavarta meg közöttük.

*

A lászliaiak is – a kórógyiak, harasziak és rétfalusiak szerint szelászliaiak – emlegetnek egypár falubeli hírös embört vagy asszonyt. A század elején ilyen hírös embör vót Pöte István, aki nélkül, Bece Sándor szerint, Lászlót el sem lehetett képzelni. Hogy miről volt hírös?

– Szerette a vígságot, a mulatozást, a tréfát meg a huncutságot. Már az életét is úgy kezdte, hogy elszerette egy fiatal embörnek a feleségét, akit oszta el is vett. A fiatal menyecske igön szép cseléd vót, akit még menyasszony korában megszeretött, és még akko' megfogadta, hogy elszereti az urátul, akarmibe kerüjjön is. Úgy is lett. Megígérte a menyecskének, hogy ha otthagyi az urát, oszta ú hozzá mén el, sohasem kell neki a határba kínlódni, hanem kitanítati bábának, és akkó' úri asszonként élhet. A menyecske hajlott a szép szóra, e'bolondította út

a sok ígéret, otthagya az urát, oszta elment Pötéhö'. No de Pöte is bétartotta a szavát: kitanítatta, hintón jártak bé a városba meg másfelé is mulatozni, szóval úri módon, nagylábon éltek. De meg is bánta Pötének tizönkét hód földje.

– De Pöte másba is más embör vót, mint a többi. Szerette, ha beszélnek rúla. Ezért' mindég kigondolt valamit, amirül oszta sokáig beszélhetött a falu, de aminek híre ment még más falukba is. Ha unatkozott, e' ment a kocsmába mulatozni meg bolondozni. Me' mindég a bolondság vót az eszébe. Ha nem lelt ott sinkit se, akivel e'herdálhatta vóna az idejét meg a pézit, akko' e' ment a faluba, napszámot fogadott maga mellé, akivel mulathatott, míg csak kedve tartotta. Legtöbbsz' Bece bátyúr vót az ilyen napszámosa. –

– Neköm Bece bátyúr apámról vót bátyurom, me' testvérök vótak, de a faluba is mindönki ú' mondta ütet.

– Eccö' aratás idején Pöte e' ment bátyúrho', azt mondi neki: Bátyúr e' jünne-e velem aratni? Le szeretném a búzámot vágni, de hutyo menjek magam? Azt mondi erre bátyúr neki, hogy ú má nem való az aratáshó', nem bíri az aratást. – Hát nem is azér' hívom, hogy kijed dolgozon. Nem kell kijennek kötelet se fonní, de még terüteni se, meg kaszálni se. Megfizetöm a napszámját, csak legyön ott velünk. Én maj' kaszálok, az asszon meg szédi a markot, meg a kötelet is terüti, én meg visszafelé bé is kötöm a kévéket. Kijennek csak annyi dolga lesz, hogy jün mellettünk lasikába, oszta danol meg füttyül, hogy vigan menjön az aratás. Enni meg innivaló is lesz bőven.

Ebbe má' bátyúr is beléegyezött, me' ú is szerette az ilyen dolgokat.

Kimentek hát szépön, vittek magikkal enni-innivalót, megfonták a kötelet is, utána jól megfrustukoltak, ittak is utána, oszta megkeztték az aratást. Pöte kaszált, az

asszony szette a markot, meg a kötelet is terütötte. Bátyúr meg csak lasikába ballagott mellettik, oszta danol-gatott meg füttyörészött. Akik árra jártak, mind meg-álltak, hury lássák ezt a csuda aratást. De megálltak a szomszédos aratók is egy-egy kicsit, ki azt üvötötte oda nekik, ki azt. Má' úgy, hury kinek hutyo teccött az egész dolog. De Pötéék oda se sajdítottak az egészre.

Hanem, olyan tíz óra körül, azt mondi bátyúr:

– Te Esvány! Én nem birom tohább. Má, bérekettem, de fügyölni se birok má'. Akarhutyo csücsörítöm a szám, csak nem ád hangot.

– No, nem baj – kapott rajta Pöte, me' má' ű is e'fá-ratt –, akko' leüjjünk, együnk e'kicsit meg igyunk rá, oszta maj csak kibirjuk valahutyo.

Nekiültek hát az evésnek meg az ivásnak, danoltak is utána e' kicsit, míg e' nem fogta űket az álom. Akko oszta ott ülöhelyikbe ledültek, elaluttak. Déluta' öt óra vót má' miko felöbrettek.

Nagyot nyútoztak mind a ketten, akko' oszta Pöte azt mondi bátyúrnak: No, mi oszta máma jól megrantot-tok a dolgot, ű gondolom, hury mára elig is lesz belöle, –

Erre összeszették magikat és nótaszóval elindultak hazafelé.

Így ért véget a lászlói híros aratás. Azilta se vót a fa-luba, de tala még másfelé se elyen aratás.

*

Bece Sándor – aki a múlt század utolsó öszén született – közönséges falusi ember, akárcsak a többi paraszt. Egyéni tulajdonságai között leginkább a nagy föld- és jószágszeretet tette őt emlékezetessé, de szerette a tár-salgó, víg életet is. Sokat szeretett beszélni, legtöbbet a saját élményeiről és az életében történt eseményekről. „Életrajzát” a következő módon adta elő:

– Míg kicsi puré vótam, amidig csak az idő engette, mezítláb meg csak szoknyában jártam, mint a többi gyerök is, vagy akarcsak a lányok. Télön adtak csak ránk szőrcsarapot meg klumpát, a vállunkra meg a derekunkra pedig szőrkeszkenyőt köttek. Így jártunk még az oskolába is. Pantallót má' csak a harmadik vagy a negyedik osztályba kaptunk, az is legtöbbször vászonból vót, amit anyánk varrt meg. Bocskort meg csak má' akkó' kaptunk, amiko má' dologra fogtak, oszta menni kellett a határba vagy a jószág után. De azér nyáron a bocskort is spórolni kellett, és vagy mamúzba, vagy mezítláb jártunk. A mamúzt is vászonból varrták, oszta eggyessel talpalták. Csak innepnapokra csináltak bársonymamúzt.

– Én má' mindig pantallóba jártam, mint a többi velem egyidősek, csak míg az aratás meg a cséplés tartott, addig húztunk fel szélös vászongatyát, vászoningöt, szárcsarapot meg karost. Minket korán dologra fogtak, nem úgy, mint a mastani fiatalokat. Még ki se jártok a oskolát, menni kellett aratásko' kötelet terüteni, nyomtatáskor pedig az ágyást forgatni, de mindön más dologra is odafogtak. Abba az időbe cséplőgép még nem vót a faluba, hanem lovakkal a szíron nyomtatták ki a gabonát. Nehéz dolog vót ez mind, de meg kellett szokni meg tanilni. Tudni kellett a szírot megcsinyálni. Csak négy kerékkal addig kellett kőrbe-kőrbe járni rajta, míg olyan sima nem lett, mint a szoba földje. Azuta jütt az ágyazás. Tíz, tizönkét keresztöt ágyasztunk bé eccörre. Akko oszta rá a lovakat, kettöt, hármat, de még négyet is. Kőrbe-kőrbe mindaddig, míg jól össze nem törött az ágyás, vagy míg a lovak ki nem fártak. Míg a lovak pihentek, addig favellával meg kellett az ágyást forgatni meg a szömöt a szalmából kirázni. Akko újból rá a lovakat. Ez így ment mindaddig, míg csak szöm vót a szalmába. Utána a szalmát lehordtok a szíorról, a szömöt össze-

söpörtök, oszta mindaddig szeleltök, míg csak tiszta nem lett. Egy nap rendössen két ágyazást nyomtattunk ki. – I' ment ez mindaddig, míg masina nem lett a faluba. Az első cséplőgépet, valahutyó, egy pár esztendővel az első háború előtt Kuzman Ádám hozta a faluba. Szalmával fütötték, egyik helyről a másakra meg lovak húzták. Azóta má kinnyebb lett a nyomtatás. Csakhogy nem-sokára kitört a háború. Mindönkit, aki embörnek számított, elvittek, csak mi maradtunk etthon az asszonyokkal meg az öreg gatyás, szivasbocskoros, csizmás meg szürkankós apókkal. Ránk szakadt a sok dolog meg a nagy gond a megélhetésér; me' ami termött – meg még a jószágot is –, értékvirálták, s bizony akinek nem vót elig esze, az éhözött is. Me' akko ú' vót: Az állam rekvirált, mi meg loptunk. A magunkét.

– Miko' e'múlt a háború, az embörök közül, akiket e'vittek, ki jött haza, ki meg odaveszött – tala több, mint aki hazakerült –, memeg csak nem lett jobb. Nem lett ára se termésnek, se jószágnak. Nem vót péz. A magunk sok dolga mellett muszaj vót még napszámba meg fuvarba jájni, hogy egy kicsi péz legyen a háznál. Azt se tudtok, mit termeljünk, men vót seminek se ára.

– Egy esztendőbe ugyan a vöröshajmának jó ára vót, csakhogy az vót a baj, hogy neköm akkó' nem vót eladó. Hanem gondoltam magamba, jüvöre kihúdom magam a klátyéból. Tavaszra elültettem egy hódót vöröshajmával. Jó esztendő lett rá, meg is termött, hogy gyönyörűség vót. Má előre számítgattam: minyit is kapok érte? Persze, a tavalyi ára szerint. Hosszú kocsiival vittem a piacra. Előszö' Eszékre. Egész úton danolgttam. Jó kedvem vót egész úton. Számítgattam magamba: hova minyit tészök a pézből, minyit adjak az asszonynak – me má közbe meg is házasodtam –, hogy vegyön magának szoknyát, réklit, keszkenyőt, télre talpas szörmamúzt, vagy amit akar. Megérdemli! Velem együtt kínzi magát mindön dologba.

Hanem miko a piacra értem lelohadt a kedvem. Teli a piac kocsikkal, oszta csak egy vagy két kocsin vót másegyéb, a többi mind hajmával vót megrakkal. Ejnye, az istenségét, gondoltam magamba, maj' még e' sem adhatom. Úgy is lett. Kutyanak se kellett a hajma.

Hazahoztam úgy, ahutyó e' vittem. Másnap evitten Vin-kócra, harmannap Vukovárra, utána Deákóra, de sehol se tudtam elanni. Má egy hete állott a hajma a kocsin, miko' kaptam egy lapot egy brecskói (Brčko) ismerősömtől, hogy ha van hajmám, vigyem oda, me' ott keresik meg jó ára van. Megörültem neki, örömcömbe még árra is gondoltam hogy fogadok még két vagy három fuvarost, hogy eccörre többet vigyek. Me' hajma vót, magam se tudom, hány kocsival. Utójára mégis csak magam indultam el, még akko nap este, hogy másnap korán ott lehessek.

Hanem miko Brecskóra értem, mintha tiszta égből a mérkű ütött vóna belém, ú' hóttá váltam. Ott is teli vót a piac hajmával, ott se kellett má sinkinek se. Nagy hertelen mérgömbe leakasztottam a kicsibaltát a kocsi-ódalról, oszta elindultam az ismerősömhő, hogy agyon-ütöm, amijér lóvá tett.

Szerencséra nem vót otthon. A felesége csíggatott le, hogy ű igazat írt, me' miko a lapot írta, aminek má egy hete múlt, akko még igön keresték a hajmát. Csakhogy azilta mindönfelé megtudták ezt, oszta az ehös bácskaijak egykettőre megtötötték, nemcsak Brecskót, hanem az egész Boszniját is hajmával.

Hazafelé, miko a hídra értem, szerettem vóna a hajmát mind a Szávába hánni, de nem vót nálam lapát, s így haza kellett vinni. De úgy irányoztam a dolgot, hogy éjjel érjek haza, nehogy meglássanak.

Hát, így sinylődtürk mi, ilyen keserves életöt éltünk azelőtt. Rongyosok vótunk, az ötözetünkön fót hátán fót vót. Az asszonyok nem gyöztek eliget fonni meg

szünni, hogy valahutyo bétakargassanak. Éjjel-nappal dolgoztak velünk együtt is, mégse bírtok utólrni magunkat.

– Máma? máma mind urasan ötözünk. Tíz faluba se lehet. annyi rongyos embört összeszeni, mint azelőtt csak egybe minyi vót. Mi azelőt nem tudtok, mi a divat, örültünk neki, hogy nem járjunk kopaszon. A mai fiatalok bizony tudják, mi a divat, oszta viselik is. Kézrül kézre van ruhájik mindönféle fajta. Különösen a fiatalobb fejeérselédőknek. Van mini szoknya, makszi is, meg a jó ég tudja, mi is. Én azt se tudom, milyiknek mi a neve, csak azt látom, hogy valamilyikből kilátszik a hasik is meg a segít is. Ha a mi fíjatal korunkba elyet húztak vóna fel a lányok, mi szégyölltünk vóna rájik nyízni.

– De mit mondják még!? A másodík háború uta nagyot fordilt a világ – fejezte be „életrajzának” egy szakaszát Bece, vagy „más névön” Dani Sándor.

*

Harasztiba ha betéved egy idegen és valaki utána érdeklődik az anyakönyvezett neve szerint, sokszor még az odavalósiakat is zavarba ejti a kérdés, hogy ki is az, akiről szó van. Mert itt még irkább dívik a szokás, mint Kórógyon vagy Lászlón, hogy nem igazi nevéen nevezik az embereket. Miként jutottak az egyes családok az ilyen rájuk ragasztott nevekhez, amikért a legtöbbben nem is haragszanak, sőt saját magukat is ezeken a neven nevezik, a legtöbb esetben nem tudni. Azok viszont, akik tudják, honnan ered a rájuk ragadt név, egész regényeket tudnak erről mesélni. Ilyen névadó eseményről szól az alábbi kis történet.

Illés János, akit egyszerűen Dora bacsinak szólítottak, így mesélte el:

– Még a törökök idejében egyszer egy kisebb, lóhátas török csoport jelönt meg a faluban. Megijedtek az embö-rök, me' az elyenöktül félni kellett. Megszokták a népet verni is, ha nem adtak nekik, amit kívántak. Erővel evittek mindönt, amit akartak, vagy ami megtetszött nekik. Különösen a fiatalobb fejrénépet szerették fog-dosni. A mijekek hát a nagy ijedtségben széjjel szaladtak, ki mérre látott, ebuttak, ki hova tudott, hogy meg ne lejjék őket. A mi familijánkba vót egy igön szép nagy-lyány, Dóra vót a neve. Szegény a nagy sietségbe, meg hogy másfelé má nem tudott eszalanni vagy ebunni, belebutt a cikóba.¹ Mikó a törökök összevissza járták má a falut, meg amit letek, összeszedték, oszta indultak vissza, egy töröknek a lova megbotlott a ház előtt, ahol Dóra a cikóba' lapított. Dora! – üvötött rá a török a lóra, me' az vót a ló neve. Erre a mi Dóránk azt gon-dolta, hogy a miénkek keresik ütöt, me tala a törökök má ementek, Kidugta hát a fejét a cikóból, oszta el-üvötötte magát, hogy: ett vagyok! Több se kellett a törököknek, elcsípték Dórárt és evitté magikkal.

– Errül az esetrül neveztek el azuta a mi familijánkat, nem a lányrül, Dórárül, hanem a török lova után: Dora lett a csúfoló nevünk. A régi öregök tala még haragudták ezér, de amilta eszömet tudom, má magunk is így mondjok magunkat.

*

Pozsár Ferenc sok unszolásra sem árulta el: Miért nevezik Czoszónak? Ha kérdezte is valaki eziránt, csak vállat vont és huncutul mosolygott. Nem haragudott a névért, sem ő, se felesége, Nancsi nene, se lányuk Márrika. Ők egyszerűen saját maguknak is Czoszóék voltak.

¹ kemencébe

Csozso bacsí, közönséges, jó szívé, mindig tréfás kevdű és vendégszerető ember volt, mint általában minden harasztini. Szívesen beszélt mindenről, szeretett mesélni is, de olyan sajátos meséi voltak, hogy ha valaki mástól hallott olyant, amit eredetiben ő mesélt, rögtön ráismer-tek, hogy ezt „biztosan Csozso mesélte”.

Egyszer elcsalt csigabigát szedni. Csatangolás közben egyszerre csak nekem szegezte a kérdést: „Tudja-e, mi az? Vak a vakot kergeti, ha megfogi, megészi.”

Vállat vontam, mert nem tudtam.

– No, nem baj. Megmondom: hát a pocika¹ meg a gijiszta² Akko' biztosan aszt se tugya, milta bújkálnak a föld alatt mind a ketten. Azt is elmondom – folytatta most már további kérdezés nélkül.

– Valamikó a pocika is meg a gijiszták is a föld fölött éltek, mint a legtöbb állatfajta. A pocika is meg a gijiszták is legeliszgetésből éltek, de a pocika szerette a csöpörkét³ is. Eccő a pocika a napon sütgérozött, oszta el is alutt. A gijiszták meg épön akko gyűlésre jüttek össze, nem messze a pocikátúl. Huga a nap ne süsse igön a kopasz fejiket, hát kalap gyanánt csöpörkéket raktak a fejikre. Gyűlés közben, mind az embörök is, mind hangosabbak lettek, utójáa olyan nagy lett a lárma, hugy a pocika felöbredt rá. Körülnyíztött, hugy honnan is jün az a nagy lárma? Hát meglátta ám a sok csöpörkét. No, gondolta, magába, mast jól lakok ám, oszta evvel nekilátott, hugy megegye mind. Lett erre nagy ríjadalom a gijiszták közt, de sehucso se bírtak eszalanni a pocika elől, me ez gyorsabban tudott szalanni. Nagy kinjikba hát a föld alá kesztek búdosni. A pociká meg, mivelhuga a csöpörkéekkel együtt sok gijisztát is megétt és megíz-

¹ vakondok

² giliszta

³ gomba

lelte a gijisztahúst, utánik a föld alá! Azilta még mindég a föld alatt vannak. A gijiszták nem mernek azér feljönni, me aszt gondolik, huggy a pocika edefel lesi őket, a pocika meg azér, me' még nem fogdosta össze mind a föld alá szökött gijisztákat.

*

